ZOMER

Ali Smith

ZOMER

Vertaald door Karina van Santen
en Martine Vosmaer

2020 Prometheus Amsterdam

De vertaalsters ontvingen voor deze vertaling een projectsubsidie van het Nederlands Letterenfonds (www.letterenfonds.nl).

Nederlands letterenfonds
dutch foundation for literature

Oorspronkelijke titel *Summer*
© 2020 Ali Smith
© 2020 Nederlandse vertaling Uitgeverij Prometheus en Karina van Santen en Martine Vosmaer
Omslagontwerp Sander Patelski
Foto auteur Antonio Olmos
www.uitgeverijprometheus.nl
ISBN 978 90 446 4499 9

voor mijn zusters
Maree Morrison
Anne MacLeod

mijn vrienden
Paul Bailey
Bridget Hannigan

om mijn vriendin
Sarah Daniel
niet te vergeten

en voor
mijn bucolische vriendin
Sarah Wood

Het was een zomeravond en ze zaten in de grote kamer,
met de ramen naar de tuin open, te praten over de beerput.
–Virginia Woolf

Heer houd mijn herinnering fris!
– Charles Dickens

Hoe onmetelijk het duister ook is
we moeten zelf voor licht zorgen.
– Stanley Kubrick

Ik dacht aan die persoon,
hoe hij of zij, me meenam naar een land
ver hoog zonnig waar ik wist dat geluk
slechts een kort moment was, een sputterende vlam in de haard
die alle ellende tot as verbrandt
als het kon, een zeefsel sintels zoals waar we om rouwen
wanneer kisten zinken met gruwelijke nietszeggendheid
in gebulder, in rook, in licht, in bijna niets.
Het niet echt niets ik loof het en ik schrijf het.
– Edwin Morgan

O, ze is warm!
– William Shakespeare

I

Iedereen zei: *en?*

Als in *nou en?* Als in *schouderophalen,* of *wat wil je dat ik eraan doe?* Of *het kan me echt geen reet schelen*, of *eigenlijk ben ik het er wel mee eens, ik vind het best.*

Oké, niet iedereen zei het. Ik spreek in algemeenheden, zoals in de dooddoener *iedereen doet het.* Wat ik bedoel is, het was een duidelijk baken, toen, van die bepaalde tijd; een soort lakmoesproef, die wegwuivende toon. Het kwam rond die tijd in de mode om te doen alsof het je niks kon schelen. Het kwam toen ook in de mode om te beweren dat de mensen die het iets kon schelen, of die zeiden dat het ze iets kon schelen, hopeloze losers waren of gewoon opscheppers.

Het lijkt een leven geleden.

Maar dat is het niet – het is letterlijk pas sinds een paar maanden dat mensen die hun hele leven of het grootste deel van hun leven in dit land hebben gewoond worden gearresteerd en met deportatie bedreigd of gedeporteerd: *en?*

Toen een regering haar eigen parlement opschortte omdat ze niet het resultaat kreeg dat ze wilde: *en?*

Toen zo veel mensen met hun stem mensen aan de macht brachten die hen glashard aankeken en belogen: *en?*

Toen een continent brandde en een ander smolt: *en?*

Toen mensen aan de macht over de hele wereld groepen mensen eruit begonnen te pikken op grond van religie, etniciteit, seksualiteit, intellectueel of politiek afwijkende mening: *en?*

Maar nee. Eerlijk is eerlijk. Niet iedereen zei het.

In de verste verte niet.

Miljoenen mensen zeiden het niet.

Miljoenen en nog eens miljoenen, overal in het land en overal in de wereld, zagen hoe er gelogen werd, en hoe slecht mensen en de planeet behandeld werden, en spraken zich daarover uit, tijdens demonstraties, met protesten, door te schrijven, door te stemmen, door te praten, door activisme, op de radio, op tv, via sociale media, tweet na tweet, bladzij na bladzij.

Waarop de mensen die de macht kenden van het *en?* zeggen het zeiden op de radio, op tv, via sociale media, tweet na tweet, pagina na pagina: *en?*

Ik bedoel, ik zou mijn hele leven kunnen besteden aan dingen opnoemen en vertellen, en aan de hand van bronnen en grafieken en voorbeelden en statistieken laten zien wat er gebeurt, zoals de geschiedenis duidelijk heeft aangetoond, als we onverschillig zijn, en wat de consequenties zijn van het politiek cultiveren van onverschilligheid, wat iedereen die het wil ontkennen ogenblikkelijk zal afdoen met een eigen pittig klein

en?

En.

In plaats daarvan iets wat ik ooit zag.

Het is een beeld uit een film die ongeveer zeventig

jaar geleden is gemaakt in het Verenigd Koninkrijk, niet lang na het einde van de Tweede Wereldoorlog.

De film is in Londen gemaakt door een jonge kunstenares die uit Italië in de stad aankwam toen Londen een van de vele plaatsen was die zichzelf moesten herbouwen in die jaren bijna een leven geleden, nadat de tientallen miljoenen mensen van alle leeftijden over de hele wereld te vroeg waren gestorven.

Een beeld van een man die twee koffers draagt.

Het is een tengere man, een jonge man, een verstrooid en aarzelend soort man, keurig met hoed en jasje, lichtvoetig maar tegelijk belast; het is duidelijk dat hij ook belast zou zijn als hij niet twee koffers droeg. Hij is ernstig, mager, bezorgd, heel erg gretig, en hij staat afgetekend tegen de hemel omdat hij op een smalle bakstenen richel balanceert die langs de rand van een hoog gebouw loopt, en hij voert over de hele lengte een vrolijke en dolzinnige dans uit met de verweerde daken van Londen achter hem; nee: om preciezer te zijn, die daken zijn ver beneden hem.

Hoe kan hij zo snel gaan en niet van de rand van het gebouw vallen?

Hoe kan wat hij aan het doen is tegelijk zo wild en toch zo elegant, zo dringend en zo zorgeloos zijn?

Hoe kan hij die koffers zo door de lucht zwaaien en toch zijn evenwicht bewaren? Hoe kan hij met die snelheid bewegen naast de steile afgrond?

Waarom riskeert hij alles?

Het zou geen zin hebben om je een still of een foto te laten zien. Het is een heel erg bewegend beeld.

Een paar tellen lang voert hij een waanzinnige maar vrolijke koorddans uit boven de stad door te snel over het zigzaggende pad van een richel te lopen die maar een baksteen breed is.

En:

Of ik de heldin van mijn eigen leven zal worden, zegt Sacha's moeder.

Dan zegt ze: Sacha, wat ís dat? Waar is dat uit?

Sacha zit in de voorkamer te ontbijten en op haar telefoon te lezen. De tv staat aan met het volume een paar streepjes te hard en haar moeder schreeuwt erbovenuit.

Weet niet, zegt Sacha.

Ze zegt het op normaal volume zodat het heel goed mogelijk is dat haar moeder haar niet iets heeft horen zeggen. Niet dat het er iets toe doet.

Heldin van mijn eigen leven, haar moeder loopt op en neer door de kamer en zegt het steeds opnieuw. Heldin van mijn eigen leven, dan is er iets van een positie, een positie zal worden ingenomen. Waar is het uit?

Alsof het iets uitmaakt.

Sacha schudt haar hoofd zonder het zo hard te schudden dat opvalt dat ze het schudt.

Haar moeder heeft geen idee.

Een voorbeeld hiervan is wat er gisteravond gebeurde met het citaat dat Sacha online vond voor het opstel over vergeving dat ze moest schrijven voor de les van Merchiston later vandaag. Ter gelegenheid van de Brexit een week geleden moesten ze allemaal een op-

stel schrijven over het onderwerp 'Vergeving'. Sacha staat diep wantrouwig tegenover vergeving. Zeggen *ik vergeef je*, is zoiets als zeggen *je bent minder dan ik en ik heb de morele of superieure overhand.*

Maar dat is het soort waarheidsstreven waardoor je een laag in plaats van een hoog cijfer krijgt van Merchiston, van wie de hele klas inmiddels precies weet hoe je haar moet aanpakken om het vereiste cijfer te krijgen.

Dus, gisteravond laat, omdat het vandaag moet worden ingeleverd, zocht ze wat citaten op internet.

Zoals een schrijver uit de vorige eeuw zo vroom zei, Vergeving is de enige manier om de onomkeerbare loop van de geschiedenis te keren.

Haar moeder was weer eens zonder kloppen haar slaapkamer binnengekomen en stond over Sacha's schouder mee te lezen van het scherm.

O, mooi, dat citaat, zei haar moeder, dat vind ik goed.

Ik vind het ook goed.

Is vroom het goede woord? zei haar moeder. Het klinkt eerder filosofisch dan vroom. Is het een vrome schrijver? Wie heeft het geschreven?

Ja, het is een vrome schrijver, zei Sacha hoewel ze geen idee had wie het had geschreven en ze het woord vroom had opgeschreven omdat vroom goed klonk in de zin. Maar nu haar moeder in haar nek ademde en doordramde van wie dan, ging ze naar de startpagina en typte de woorden onomkeerbaar, loop en geschiedenis in. Het citaat kwam tevoorschijn.

Een Europees klinkend iemand, zei ze.

Ach. Het is Arendt, Hannah Arendt, zei haar moeder. Ik zou Arendt over vergeving wel willen lezen, dat zou ik op dit ogenblik heel graag willen.

Ironisch, dacht Sacha, gezien het er niet naar uitzag dat haar vader of haar moeder elkaar binnen afzienbare tijd zouden vergeven.

Hoewel ik niet weet of ik haar vroom zou noemen, zei haar moeder. Wat is de bron?

Brainyquote, zei Sacha.

Dat is geen bron, zei haar moeder. Geven ze de oorspronkelijke bron? Kijk. Dat doen ze niet. Dat is verschrikkelijk.

De bron ís Brainyquote, zei Sacha. Daar heb ik dat citaat gevonden.

Je kunt niet gewoon Brainyquote als je bron opschrijven, zei haar moeder.

Ja, dat kan ik best, zei Sacha.

Je hebt een betere bronvermelding nodig dan dat, zei haar moeder. Anders weet je niet waar het uit komt, wat Hannah Arendt zei.

Sacha hield het scherm omhoog. Ze draaide het naar haar moeder.

Brainyquote. Quotepark. Quotehd. Azquotes. Facebook. Goodreads. Picturequotes. Quotefancy. Askideas. Birthdaywishes.expert, zei ze. Die komen allemaal op als je stukjes van dit citaat intypt. Dit zijn alleen nog maar de belangrijkste bronnen. Er zijn massa's sites die deze uitspraak van haar citeren.

Nee, want als die sites alleen maar zéggen dat ze haar citeren, is dat niet goed genoeg, zei haar moeder. Je

moet al die sites uitpluizen tot je vindt waar ze eigenlijk uit citeren. Context. Dat is belangrijk.

Jaja, maar dat hoef ik niet te weten, zei Sacha.

Jaja, dat hoef je wel, zei haar moeder. Kijk eens of een van die sites een primaire bron noemt.

Het internet is zelf een primaire bron, zei Sacha.

Haar moeder liep weg.

Alles bleef een minuut of tien stil.

Sacha begon weer normaal te ademen.

Tot haar moeder, die duidelijk op de laptop in de keuken Brainyquote Quotepark enzovoort had afgezocht, naar boven schreeuwde alsof ze persoonlijk beledigd was door Brainyquote Quotepark enzovoort:

Niet één van die sites, niet één, geeft een primaire bron, Sasj. Ik kan nergens vinden waar Arendt dit heeft geschreven. Dus je moet het citaat niet gebruiken. Dat kan niet.

Goed hoor, bedankt, riep Sacha terug uit haar slaapkamer.

Toen ging ze verder met wat ze aan het doen was ondanks haar moeder.

Het is misschien niet eens door Arendt gezegd, schreeuwde haar moeder die nu de trap tot halverwege op was gelopen.

Ze schreeuwde alsof niemand haar kon horen.

Het is niet betrouwbaar, schreeuwde haar moeder.

Wie zegt dat een huiswerkopdracht betrouwbaar moet zijn? zei Sacha.

Ik, schreeuwde haar moeder. Jij. Alle mensen die bronnen gebruiken.

Piekeren over dit soort dingen was wat de generatie van haar moeder deed als verdringingsmechanisme voor piekeren over de echte dingen die in de wereld gebeurden. Toch, voor het geval haar moeder gelijk had...

Maar als ik nou aan het eind aangeef dat internet zegt dat het van Hannah, eh, is, zei Sacha.

Ze keek weer online om de achternaam van degene die het had gezegd te vinden.

Niet goed genoeg, schreeuwde haar moeder die weer ongevraagd de kamer binnenkwam. Want er is geen bewijs dat Hannah Arendt het ooit heeft gezegd. Stel dat het iemand anders was, iemand die niet de eer krijgt? Of. Stel dat níemand het in wélke oorspronkelijke bron dan ook heeft gezegd en iemand ergens gewoon heeft verzónnen dat Hannah Arendt het heeft gezegd, het op internet heeft getypt en dat het zich toen over al die sites heeft verspreid?

Dan zou Hannah Arendt, wie dat ook is, blij zijn, zei Sacha (op een gewoon volume zodat haar moeder zou beseffen hoe hard ze praatte). Het is iets goeds om gezegd te hebben.

Je kunt niet voor Hannah Arendt spreken, zei haar moeder (ja, minder schreeuwerig, mooi zo). Hoe zou jij het vinden als het internet zomaar iets citeerde en dan zei dat Sacha Greenlaw het had gezegd?

Ik zou het niet erg vinden. Ik zou blij zijn dat iemand ergens dacht dat ik iets goeds had gezegd, zei Sacha.

O, ik snap het. Goedkeuring, daar gaat het om. Je gedraagt je alsof je zo oud bent als Robert, zei haar moeder.

Nee, dat is niet zo, zei Sacha. Als ik echt pas dertien

was, of toevallig Robert was, god bewaar me, zou ik hebben gezegd: keer onverwijld terug naar de tijd van zinloze opvoedkundige pedanterie.

Kom op, Sasj, zei haar moeder. Bron. Is belangrijk. Bedenk waarom.

Wat ik denk, zei Sacha terwijl ze zich naar haar moeder keerde. Is dat ik op het correcte aanvaardbare niveau werk.

Het niveau van aandacht waar ik het over heb is noodzakelijk voor álles, zei haar moeder, die weer harder praatte (alsof harder betekende dat ze meer gelijk had). En wat jij het correcte aanvaardbare niveau noemt is niets anders dan een sociaal slimmigheidje.

Nu zwaaide haar moeder zo hard met haar armen door de lucht in Sacha's kamer dat ze zelfs de lampenkap aan het slingeren mepte.

Stel dat je op een dag bij het wakker worden ontdekt dat overal op internet wordt gezegd dat jíj iets hebt gezegd dat je nog in geen miljoen jaar zou zeggen? zei haar moeder.

Ik zou gewoon iedereen vertellen dat ik het nooit heb gezegd, zei Sacha.

Maar stel dat je online gaat en ontdekt dat er desondanks duizenden mensen boos op je zijn? zei haar moeder. Stel dat zoiets als wat je broertje is overkomen jou zou overkomen?

Zo'n soort kettingreactie kun je niks tegen doen, zei Sacha. Dus het maakt mij niet uit wie wat denkt. Ik zou zelf weten dat ik de waarheid vertelde. En ik ben de bron van mezelf. Ga hém lastigvallen. Ik heb hier geen tijd voor.